

Versnipperd Vlaanderen

De open ruimte binnen de Vlaamse Ruit is niet sterker verstedelijkt dan andere centrale delen van Vlaanderen, en zelfs minder sterk bebouwd en gefragmenteerd dan bijvoorbeeld de Zuiderkempen of de regio Kortrijk-Roeselare. Zo blijkt uit recent onderzoek.

Barbara Tempels | Kirsten Bomans | Thomas Verbeek

Een hoge en steeds toenemende dichtheid van bebouwing en verharde oppervlakte is ongetwijfeld de meest karakteristieke uiting van verstedelijking. Vlaanderen is met zijn 26 procent bebouwde oppervlakte en verwante gebieden, waarvan 13 procent verharde oppervlakte en 3,4 procent gebouwoppervlak, één van de meest verstedelijkte regio's van Europa. Binnen Vlaanderen bevindt ongeveer twee derde van de bebouwing zich in een vrij dicht netwerk van stedelijke centra, dorpen, gehuchten en andere woonkernen¹ (zie figuur 1).

Maar dat betekent ook dat één derde van de bebouwing zich buiten deze kernen bevindt, in de vorm van woonlinten, kleine bebouwgroepen en andere verspreide bebouwing. De ruimtelijke impact van deze bebouwing op het nederzettingspatroon en de resterende open ruimte hangt sterk samen met de bebouwingsdichtheid en het bebouwingspatroon. Zo reduceert een toename van bebouwing niet enkel de open ruimte, maar fragmenteert ze ook de resterende open ruimte, waardoor de ruimtelijke structuur ervan grondig verandert. Fragmentatie is dan ook een van de belangrijkste processen in de verstedelijking van rurale landschappen in Europa.

Vaak wordt naar bebouwing gekeken aan de hand van 'dichtheidskaarten' die de verschillen tussen kernsteden, stadsranden, dorpen en open ruimte laten zien. Vanuit deze focus wordt echter voorbijgegaan aan de interne verschillen in bebouwingsdichtheid en -patronen binnen de open ruimte, zodat weinig kennis over de ruimtelijke diversiteit beschikbaar is. Zo is iedereen het er over eens dat Vlaanderen sterk 'verlint' is, maar ontbreekt genuanceerde kennis over de regionale verschillen in bebouwingspatronen. Uit dit gebrek aan kennis zou men verkeerdelijk kunnen afleiden dat de bebouwing buiten de kernen homogeen is.

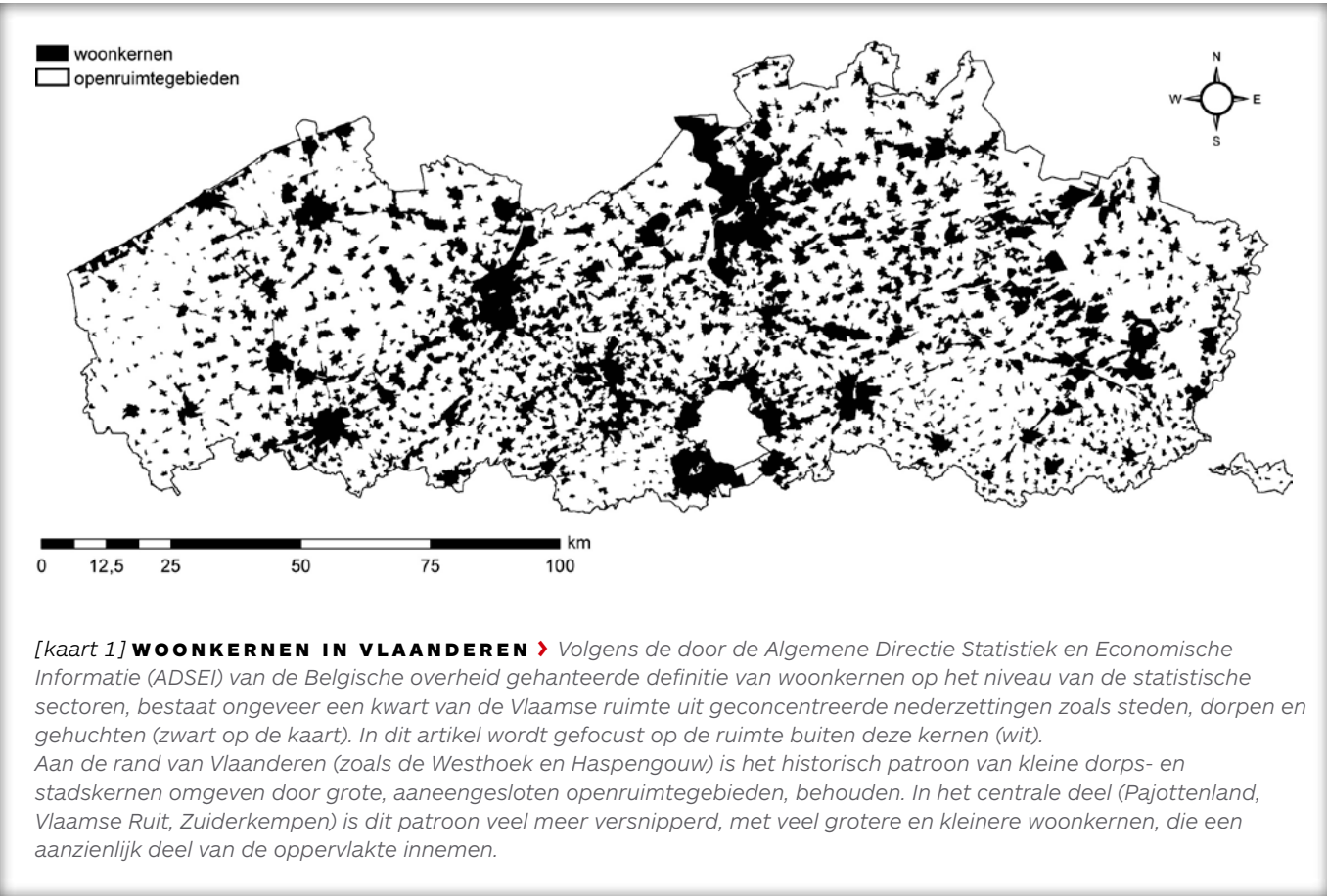
Toch is een duidelijk beeld van deze ruimtelijke diversiteit relevant, omdat de diverse patronen uiteenlopende ontwikkelingsmogelijkheden voor de openruimtegebieden creëren. De mate waarin

JONGE ONDERZOEKERS OPEN RUIMTE

Jonge onderzoekers open Ruimte of kortweg J.o.o.R is een open en informeel collectief van jonge onderzoekers die op inspirerende en vernieuwende wijze de open ruimte willen bestuderen. De achtergronden van de deelnemers zijn divers: het gaat van geograaf over bio-ingenieur tot ruimtelijk planner, stedenbouwkundige of architect. De leden zijn verbonden aan diverse instellingen.

In zijn onderzoek probeert het collectief een antwoord te vinden op de vraag hoe op duurzame wijze met open ruimte in Vlaanderen kan worden omgegaan. Kernthema's zijn participatie, ontwerp, kwaliteit, waarde, perceptie, beleid, sluipend landgebruik, transformatie, dynamiek... Ook op het gebied van de gebruikte onderzoeksmethoden (interviews, focusgroepen, internetenquêtes, ontwerpend onderzoek, statistiek, GIS-analyses...) zijn er veel overeenkomsten. Tegelijkertijd vullen de leden van het collectief elkaar inhoudelijk en methodisch aan. Door het samenbrengen van complementair studiewerk hoopt J.o.o.R te komen tot een genuanceerder ruimtelijk beeld van Vlaanderen.

Voor J.o.o.R is open ruimte de totale niet-bebouwde oppervlakte. Het kan daarbij gaan van bescheiden privétuinen, over parken tot uitgestrekte landbouwgebieden en bossen. Het grootste deel van de Vlaamse open ruimte is erg divers en er is eveneens sprake van sterke interactie tussen stedelijk en landelijk gebied. Voor J.o.o.R slaat open ruimte zowel op onbebouwde stukken van landelijke en halfverstedelijkte gebieden als op groene ruimten in stedelijke gebieden. Afhankelijk van de focus van het onderzoek, verschuift het zwaartepunt nu eens naar het platteland en dan weer naar de kleinere stedelijke open ruimte.

[kaart 1] **WOONKERNEN IN VLAANDEREN** ➤ Volgens de door de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie (ADSEI) van de Belgische overheid gehanteerde definitie van woonkernen op het niveau van de statistische sectoren, bestaat ongeveer een kwart van de Vlaamse ruimte uit geconcentreerde nederzettingen zoals steden, dorpen en gehuchten (zwart op de kaart). In dit artikel wordt gefocust op de ruimte buiten deze kernen (wit). Aan de rand van Vlaanderen (zoals de Westhoek en Haspengouw) is het historisch patroon van kleine dorps- en stadskernen omgeven door grote, aaneengesloten openruimtegebieden, behouden. In het centrale deel (Pajottenland, Vlaamse Ruit, Zuiderkempen) is dit patroon veel meer versnipperd, met veel grotere en kleinere woonkernen, die een aanzienlijk deel van de oppervlakte innemen.

Nuances

Uit het kaartmateriaal blijken duidelijke verschillen in de bebouwingsdichtheden, bebouwingspatronen en fragmentatie binnen de Vlaamse open ruimte. Op basis van deze analyses kunnen we een meer genuanceerd en gedifferentieerd beeld vormen van de Vlaamse open ruimte. [kaart 2, 3, 4]

Over het algemeen blijken er sterke verschillen tussen het centrale en het perifere deel van Vlaanderen te bestaan. In de perifere delen van Vlaanderen, vooral in het westen en oosten van Vlaanderen (de Westhoek, het poldergebied, het Mee-

tjesland, de Noorderkempen, de Limburgse Kempen en Haspengouw), zijn de grote, aaneengesloten openruimtegebieden weinig verstedelijkt, met een lage bebouwingsdichtheid, een verspreid ➤

bebouwing en infrastructuur de open ruimte fragmenteren, bepaalt bijvoorbeeld voor een groot deel de ontwikkelingsmogelijkheden voor landbouw, recreatie, natuurontwikkeling... De interactie tussen kernen en open ruimte speelt dan weer een belangrijke rol bij de ontwikkeling van stadslandbouw, recreatie, stedelijk groen en groenbuffers. Aandacht voor deze diversiteit vanuit beleid en ontwerp kan ervoor zorgen dat meer kansen benut worden.

In dit artikel willen we aan de hand van een geografische analyse een meer genuanceerd beeld tonen van de bebouwing en versnippering van de ruimte buiten de stads- en dorpskernen in Vlaanderen. Welke regionale verschillen komen hieruit naar voren en welke inzichten levert dit op?

‘41% van de bebouwde oppervlakte buiten de woonkernen behoort tot linten’

¹ Op basis van de definitie van de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie van woonkernen op niveau van de statistische sectoren.